

«Бірыңғай экономикалық кеңістік елдерінің Бәсекелестік туралы модельдік заңы – ұлттық заңнамаларды үйлестірудің негізі ретінде» тақырыбындағы Қазақстан Республикасы Бәсекелестікті қорғау агенттігінің (Монополияға қарсы агенттік) төрағасы Б.Б. Қуандықовтың баяндамасы

**Құрметті Сергей Александрович!
Құрметті ханымдар мен мырзалар!**

Өткен кезеңде Бәсекелестікті қорғау агенттігі барлық нарыққа қатысушылардың әл-ауқатын арттыруға бағытталған жұмыстарды жүйелі жалғастырды.

Бұл жұмыстар былтыр қазан айында Парламент тарапынан берілген ұсынымдар негізінде жүзеге асырылды. Жалпы, алға қойған мақсаттарды іске асыруда Агенттік барлық ұсынымдарды ескере отырып жан-жақты жұмыс жасады. Олардың ішіндегі ең маңызды міндеттерге тоқталып өтуге рұқсат етіңіздер.

Біріншіден бәсекелестік деңгейін айқындау және бәсекелестікті дамытуға кедергі келтіретін тосқауылдарды анықтау бойынша **тауар нарықтарына талдау** жүргізілді. Талдау қорытындысы бойынша бәсекелестікті дамытуға бағытталған шаралар қабылданды.

Осындай шаралардың нәтижесінде трафикті (интерконнекті) қосу және өткізу қызметін бәсекелес ортаға беру туралы ұсыныс әзірленіп, жүзеге асырылды.

2013 жылы тауар нарықтарына барлығы шамамен 40 талдау жүргізу жоспарланған болса, бүгінгі күні 14-і іске асырылды. Олардың нәтижелері бойынша Үкіметке және салалық мемлекеттік органдарға 18 ұсыныс енгізілді. **(1-слайд)**

Талдау қорытындылары бойынша цемент, авиациялық керосин нарығы мен Интернет желісіне қосылу қызметінің бөлшек сауда

нарығында бәсекелестіктің жеткілікті деңгейде дамымағандығын көрсетті.

Сол сияқты, талдау нәтижесі бойынша Доминанттар Реестріне енгізілген, вагон операторлығымен айналысатын, қазақстандық субъектілерге колданылатын бағалық реттеу шарасы, шетелдік операторлардың реттеу механизмінен тиімсіз екенін көрсетті. Себебі, Кеден Одағына мүше өзге елдерінде, осы қызмет саласында жұмыс жасайтын операторларына, бізде колданылатын тарифтік реттеу шаралары қарастырылмаған.

Осыған байланысты, Агенттік Қазақстанда электронды ақпарат алаңын (вагондардың электрондық биржасын) құруды ұсынды. Бұл қазақстандық жүк тасымалдаушылар қызметінің ашықтығы мен тиімділігін арттыруға, және жүк вагондары паркін пайдалану қызметінің бағасын төмендетуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, (АИ-80, АИ-92/93 маркалы) бензин және дизель отынын бөлшек саудада өткізу нарығында бірқатар түйінді мәселелер қордаланған. Бұл бағытта да Агенттік тарапынан тиісті шаралар қабылдануда.

Қазіргі уақытта сондай-ақ, Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес тұрғын үй бағасының негізсіз өсуіне жол бермеу және құрылыс нарығында бәсекелестікті дамыту жөнінде ұсыныстар әзірленіп, тұрғын үй бағасының көтерілу себептеріне талдау жүргізілуде. Аталған талдау қорытындыларын қараша айына дейін әзірлеу жоспарланған.

Сонымен қатар, ТМД елдерінің монополияға қарсы органдарымен бірлесіп **авиатасымалдау, телекоммуникация қызметі, азық-түлік тауарлары** нарықтарына зерттеулер жүргізілуде.

Сондай ақ, Еуразиялық экономикалық комиссиямен бірлесіп **электр энергиясы, халықаралық авиатасымалдау, роуминг** қызметінің трансшекаралық нарықтарына талдау жүргізілуде. Және де ТМД елдерінің Монополияға қарсы саясат жөніндегі мемлекетаралық кеңесінің жұмысы шеңберінде **астық нарығына талдау** жасалуда.

Монополияға қарсы заңнаманың бұзылуын анықтау мақсатында ТМД елдерінде **дәрілік заттар**, Кеден одағының **шекара маңындағы өңірлерінде азық-түлік тауарлары** бағаларына бірлескен мониторинг жүргізілуде. Және **мұнай өнімдері нарығын зерттеу** жұмысы қолға алынды.

Екіншіден, монополияға қарсы орган нарыққа қатысушылардың бәсекелестікке қарсы әрекеті фактілерін уақтылы **анықтау және олардың жолын кесу** бойынша нақты жұмыстар жүргізді. **(2-слайд)**

Нәтижесінде биылдың өзінде мемлекеттік органдарға қатысты 27 тергеу, нарық субъектілеріне қатысты 45 , барлығы 78 тергеу жүргізілді.

Үшіншіден, Агенттік бәсекелестікті шектеуге жол бермеу арқылы **тауар нарықтарындағы ахуалға үнемі бақылау жасауда**. **(3-слайд)**

Биыл, жыл басынан бері, экономикалық шоғырлануға келісім беру туралы кәсіпорындардан 149, квазимемлекеттік кәсіпорындарды құру жөнінде мемлекеттік органдардан 37 өтініш Агенттікке түсіп, заңға сәйкес талдау жұмыстары жүргізілді.

Төртіншіден, Агенттік тұрақты түрде монополияға қарсы заңнаманы жетілдіру бағытындағы жұмыстарды жүргізіп келеді. Осыған орай, Кеден одағына қатысушы елдердің бәсекелестік саласындағы ұлттық заңнамаларын жақындастыру мақсатында биыл 24 наурызда қолданыстағы «Бәсекелестік туралы» Заңға бірқатар түзетулер енгізілді. **(4-слайд)**

Алдағы уақытта да нарықтың барлық қатысушылары үшін тең бәсекелестік жағдайды қалыптастыру жұмыстары жалғастырылатын болады.

- Негізгі қызметінен басқа, Агенттік Бірыңғай экономикалық кеңістік аймағында адал бәсекелестік қағидаттарын енгізу жұмыстарын жүргізеді. Бұл ретте бәсекелестіктің бірыңғай принциптері мен ережелері туралы Келісімге сәйкес Агенттіктің қатысуымен 12 НҚА әзірленіп, оның 9-ы қабылданды. **(5-слайд)**

Кеден одағына мүше мемлекеттердің **Бәсекелестік туралы модельдік заңды қабылдауы** Келісімді жүзеге асырудың соңғы кезеңі болып саналады.

Ағымдағы жылы бұл жобаның жан-жақтылығын және сапалылығын пысықтау бағытында Агенттік тарапынан жұмыстар жүргізілді.

Қазақстан тарапының ұсынысы бойынша Бәсекелестік туралы модельдік заң жобасы қазақстандық заңнаманың прогрессивті нормаларымен толықтырылды.

Атап айтқанда, біз заң жобасында мемлекеттің кәсіпкерлік қызметіне араласуын регламенттейтін нормаларды қарастыруды ұсындық. Яғни, «Бәсекелестік туралы» Қазақстан Республикасы Заңына сәйкес қоғам мен мемлекеттің қажеттіліктеріне қарай әлеуметтік-экономикалық міндеттерді шешу мақсатында мемлекет кәсіпкерлік қызметімен айналысады. **(6-слайд)**

Өз кезегінде, Бірыңғай экономикалық кеңістікке қатысушы елдердің монополияға қарсы заңнамасында біз мән беретін бірқатар нормалар да бар.

Бұл ретте «Бәсекелестікті қорғау туралы» Ресей Федерациясының Федералдық заңының бір қатар нормалары біздің үлкен қызығушылығымызды тудырды, олардың қатарында - ескерту жасалмайынша тұлғаны жауапкершілікке тартпау мен лауазымды тұлғаны қызыметінен босату сынды нормалар бар.

Монополияға қарсы Ұлттық органдардың доминант субъектілері Реестрін жүргізу мәселесінің де маңызы зор. Атап айтқанда, тауарлардың еркін қозғалысы, шекаралардың болмауы жағдайында жекелеген ұлттық Реестрлерді жүргізуді немесе монополияға қарсы саясаттың құралы ретінде оны жетілдіру мәселесін қарастыру керек. Сонымен қатар, Қазақстанның реттелетін нарықтарын келешекте қолдану аясын тиімділігіне сәйкес принципті түрде бір жақты шешу қажет.

Бәсекелестік туралы модельдік заңның негізгі аспектісі - картельдерге және нарық субъектілерінің бәсекелестікке қарсы іс-әрекеттеріне тыйым салу болып табылады. Сондай-ақ, экономикалық шоғырлануды бақылау рәсімдері, тауар нарығындағы бәсекелес субъектілердің келісілген іс-әрекеттері тауар нарығын бөлуге әкеп соғатын болса, мұндай келісілген іс-әрекеттерге тыйым салынатын болады.

Негізінен, **Модельдік заң** ұсынымдық сипаттағы заңнамалық акт және оның маңызды мақсаттарының бірі - интеграциялық үдеріс жағдайында монополияға қарсы реттеуді күшейту болып табылады. Осыған байланысты, монополияға қарсы органға жүктелетін міндеттері мен қызметін бағалау критерийлері, оның негізгі мақсатына сәйкес болуы тиіс. **Сол мақсатының ең маңыздысы нақты тауарларға бағаны тікелей төмендету шараларын қабылдау емес, ал көптеген бәсекелестердің тауар нарықтарына кемсітүсіз жағдайда кіруін қамтамасыз ету болып табылады.**

Негізінен Модельдік заң ұлттық заңнамалардың ерекшеліктерін ғана ескеріп қоймайды, сонымен бірге халықаралық монополияға қарсы заңнаманың прогрессивті нормаларын шоғырландыра алады деуге болады.

Осы айтылып отырған барлық мәселелер үш Мемлекет басшысы Модельдік заңға қол қойғаннан кейін Парламентке қарауға түсетін заңнамалық бастамаларда көрініс табатын болады.

- Өздеріңіз көріп отырғандай, жаһандану және интеграциялық үдерістерді күшейту жағдайында монополияға қарсы реттеу жаңа деңгейге көтеріліп отыр.

Осыған орай, бәсекелестік саласында Бірыңғай экономикалық кеңістіктің ұлттық заңнамаларын жақындастыру қажеттілігінен туындайтын мәселелер де жетерлік. Олар - тауар нарықтарына талдаулар, субъектілерге тергеулер жүргізу және экономикалық бірігу

мен концентрация отініштерін талдау кезінде ортақ тәсілдерді пайдалану болып табылады.

Осы ретте VI Астана экономикалық форумы шеңберінде Агенттік өткізген дөңгелек үстел отырысында **Бірыңғай экономикалық кеңістік елдерінің Бәсекелестік жөніндегі үйлестіру кеңесін** құру туралы ниет хаттамасы қабылданды (7-слайд).

Сондай-ақ, Бірыңғай экономикалық кеңістік аясында заңнамаларды үйлестіру жолымен заңнамаларды, тауар нарықтарын талдау, кедергілерді анықтау және жою жұмыстарын жетілдіру мақсатында **Бәсекелестік жөніндегі Әдістемелік кеңес** құрылды.

Бұдан басқа, келісімге сәйкес Еуразиялық экономикалық комиссия мен ЮНКТАД ынтымақтастығының 2013-2015 жылдарға арналған бағдарламасы бойынша әзірленген Агенттік пен ЮНКТАД-тың Бәсекелестік жөніндегі комитетінің өзара іс-шаралар жоспарына қол қою жұмыстары жүргізіліп жатыр. Бұл бәсекелестік саясат мәселелерінде практикалық және әдістемелік көмек алуға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, Қазақстанның Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының Бәсекелестік жөніндегі комитетіне кіруі бойынша да жұмыстар жүргізілуде. Бұл бағытта бірқатар кездесулер өткізіліп, қатысу шарттары мен критерийлері талқылынады.

Агенттіктің «екі жақты келісімшарт портфелі» кеңейтілді. VI Астана экономикалық форумы шеңберінде өткізген дөңгелек үстел отырысының қорытындысы бойынша Агенттік Австрия, Түркия, Румынияның монополияға қарсы органдары арасындағы ынтымақтастық туралы Меморандумға қол қойды.

- Халықаралық ынтымақтастықты күшейту жөніндегі тақырыпты жалғастыра отырып, сіздердің назарларыңызды мынадай проблемалық мәселелерге аударғым келеді.

Қазіргі уақытта қазақстандық тауарлар әлемнің 121 еліне экспортталады. Алайда, қазірдің өзінде қазақстандық кәсіпкерлердің Кеден одағы елдерінің нарықтарына кіруіне 30-дан астам шектеулердің

бары анықталды. Осыған байланысты, отандық нарық субъектілерінің сыртқы тауар нарығына кемсітусіз кіруін қамтамасыз ету басты мәселенің бірі болып отыр.

Осылайша бізге шетелдік мемлекеттік органдарымен **тиімді диалогты кеңейту және бәсекелестік саласында өз мүдделерімізді қамтамасыз ету үшін өз алаңымызды құру қажеттілігі туындауда.**

Қазақстан **Халықаралық бәсекелестік желісі және ТМД елдерінің монополияға қарсы саясат жөніндегі мемлекетаралық кеңесі** сияқты халықаралық ұйымдардың толыққанды мүшесі бола тұра, аталған проблемаларды өз қажеттілігімізге қарай тиімді шешуге мүмкіндік болабермейді.

Мысалы, **Халықаралық бәсекелестік желісі** монополияға қарсы реттеудің халықаралық тәжірибесін зерделеу мен проблемаларды және құқық қолдану практикасының нәтижелілігін арттыру тәсілдерін қарауға бағдарланған әлем елдерінің монополияға қарсы органдарының кеңейтілген бірлестігін білдіреді.

Монополияға қарсы саясат жөніндегі мемлекетаралық кеңес шеңберінде жүргізілетін жұмыс ең алдымен ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің ғана ұлттық бәсекелестік заңнамасын және олардың тәжірибелері мен озық халықаралық тәжірибелерді қолдану практикасын дамытуға бағдарланған.

Сондықтан VI Астана экономикалық форумы шеңберінде Агенттік Қазақстан Республикасының барлық әріптес елдерінің монополияға қарсы ведомстволарының бейресми өңірлік халықаралық бірлестігін құру жөнінде бастама көтерді. Оны әзірге **Еуразиялық бәсекелестік жөніндегі ынтымақтастық алаңы** деп атап отырмыз (8-слайд).

Яғни, бұл - ынтымақтас, өзара мүдделес елдер мен көршілес елдер және тауар айналымы ауқымды, Қазақстандағы инвестициялар көлемі үлкен мемлекеттердің монополияға қарсы органдарының басын біріктіретін алаң болады.

Мұндай ұйымды басқару мүмкіндігіне ие болу - Қазақстан үшін еліміздің мүдделерін ілгерілетудің қосымша тетіктерінің бірі болмақ.

Біз «Еуразиялық экономикалық ғалымдар клубы» қауымдастығымен осы бірлестікті қалыптастырудың алғашқы кезеңінде бірлесе жұмыс жасау туралы алдын ала уағдаластыққа қол жеткіздік.

Сонымен қатар, құқықтық жөніндегі құжаттары жан-жақты пысықталғаннан кейін VII Астана экономикалық форумы шеңберінде аталған халықаралық бірлестікті құру жөніндегі шаралар кешенін бекіту болжанып отыр.

Құрметті депутаттар!

Бүгінгі күні бәсекелестіктің дамуын тежейтін бірқатар проблемаларда бар. Бұл отандық тауар өндірушілерге қосымша қиындықтар тудырады және олардың әлемдік тауар нарықтарында ғана емес, ішкі тауар нарықтарында да бәсекеге қабілетті болуына кедергі келтіреді.

Сондықтан, бірқатар ұсыныстарымыз бен бастамаларымызды Үкіметтің биылғы 1-шілдедегі отырысында айтқан болатынмын.

Енді тауар нарықтарында бәсекелестікті қорғау жүйесін жетілдіру жөнінде ұсынылған шараларға тоқталып өтуге рұқсат етіңіздер.

Бірінші. *Нормативтік құқықтық реттеу тетігін жетілдіру.*

Соңғы 20 жылда Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымына мүше елдеріндегі мемлекеттік сектор реформасының негізгі бағыттарының бірі - нормативтік-құқықтық саясатының әдістемелері жүйесін құру болды. Мемлекеттің заңшығару қызметін жүйелі түрде талдау үдерісін білдіретін мұндай әдістемелердің жиынтығы көптеген дамыған елдерінде кең таралған және ол **Реттеуші Әсерді Талдау (РӘТ)** деп аталады. **(9-слайд)**

Яғни, бұл – экономикаға залал келтіретін тиімсіз реттеулердің пайда болуына, мемлекеттік басқару жүйесіне және көзделген мақсаттарға қол жеткізбейтін жүйеге тосқауыл болып табылатын өзіндік

«сүзгі». (фильтр)

Қазіргі уақытта, Кәсіпкерлік қызметті реттеу тұжырымдамасы әзірленіп жатыр, бұл құжат шеңберінде осы Талдауды кезең-кезеңімен енгізу көзделуде.

Екінші. «Бәсекелестік туралы» 2009 жылғы Заңның басты қасиеттерінің бірі мемлекеттің кәсіпкерлік қызметке қатысуын заңнамалық түрде шектеу болып табылады, ол - ЮНКТАД-тың Бәсекелестікті қорғау туралы үлгі заңына және Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының ұсынымдарына негізделген. Сондай-ақ, мұндай нормалар Америка Құрама Штаты, Сингапур сынды елдер мен Еуропалық одақ елдерінің тәжірибелерінен алынған.

Бұған дейін атап өтілгендей, мұндай шектеулер тек бізде ғана қарастырылған. Оның тиімділігін Кеден одағы бойынша біздің әріптестеріміз өте жоғары бағалады және ол Бәсекелестік туралы модельдік заң жобасына жеке тарау болып енгізілді.

Бәсекелестік туралы заңды басшылыққа алғаннан бері, Агенттік одан әрі қызмет жүргізуіне келісім сұраған квазимемлекеттік сектор субъектілерінің 5,5 мыңға жуық өтініш хаттарын қарады.

Бәсекелестік туралы заңның 77 және 78-баптарының талаптарына сәйкес одан әрі жүргізетін қызметіне келісім беруден бас тартылған квазимемлекеттік кәсіпорындар, жекешелендірілуге немесе мемлекеттік мекеме болып қайта құрылуға тиіс. Сол кезде келісім беруден бас тартылған 447 кәсіпорынның едәуір бөлігі әлі күнге дейін бәсекелестік ортаға берілмеген (**10-слайд**).

Мұндай жағдайлардың орын алу себептерінің бірі мемлекеттік кәсіпорындардан және мемлекет 100% қатысатын заңды тұлғалардан бір көзден сатып алу мүмкіндігін көздейтін «Мемлекеттік сатып алу туралы» Заңның қазіргі кездегі нормалары, сондай-ақ кәсіпкерлік субъектілері үшін осы активтердің тартымсыздығы болып табылады.

Осылайша, біз:

- қызметін одан әрі жүргізуге келісім ала алмаған мемлекеттік кәсіпорындардың нарықта Акционерлік қоғам әлде жауапкершілігі шектеулі серіктестік нысанында қалуына мүмкіндік беретін **нормаларды алып тастауды;**

- **бір көзден мемлекеттік сатып алуды жүзеге асыру тәртібін қолдануға қатысты Мемлекеттік сатып алу туралы заң нормаларының ережелерін қайта қарауды ұсындық.**

Бұл ұсыныстар жеке бизнес және бәсекелестік үшін орасан зор ынталандыру шаралары болары сөз-сіз.

Сондай-ақ, Қазақстан Республикасының сатып алу жүйесінде бірыңғай ұстанымдағы тәсілдер қарастырылмаған. **(11-слайд).**

Сатып алу жүйесін шартты түрде: мемлекеттік сатып алулар, ұлттық компаниялардың, жер қойнауын пайдаланушылардың, табиғи монополиялар субъектілерінің сатып алулары деп көп түрге бөлуге болады.

Әрбір сатып алу түрлерінің өз ережелері бар. Негізінен, мұндай түрлерге сатып алуды жүзеге асыратын тапсырыс берушілер қызметінің ерекшелігіне қарай бөлінеді.

Мұндай сатып алудың басты міндеті оларға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету мен қатар, еліміздің ұлттық мүддесін қамтамасыз ету болып табылады.

Сонымен бірге, біздің пікірімізше сатып алуды жүргізу тәсілдері мен принциптер барлық нарыққа қатысушылар үшін бірыңғай болуы тиіс **(12-слайд)**. Ол үшін **Агенттік** меншік нысандарына және қаржыландыру көздеріне қарамастан, сатып алудың барлық түрлері үшін міндетті болып табылатын **Сатып алу туралы жаңа заңын әзірлеу мәселесін қарауды ұсынды**. Бұл ретте Халықаралық сауда жөніндегі Біріккен Ұлттар Ұйымы комиссиясы әзірлеген Жария сатып алу туралы үлгі заңды негізге алуды ұсындық. Мұндай заң Қазақстанға ішкі саяси мәселелерін шешуге, сонымен қатар шағын және орта кәсіпкерлікке қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Осы бастама мақұлданған жағдайда, Агенттік Ведомствоаралық жұмыс тобын қалыптастыруды және осы заң жобасын әзірлеу жөніндегі жұмысты қолға алуды межелеп отыр.

Төртінші. Монополияға қарсы реттеуді жетілдіру

Жоғарыда айтып өткенімдей Бірыңғай экономикалық кеңістіктегі интеграциялық үдерістер жағдайында, маңызды мәселе Доминанттар Реестрін жүргізу болып табылады. Дамыған елдердің халықаралық практикасы аясында, Қазақстанда еңгізілген Доминанттар Реестрін жүргізу тетігі, монополияға қарсы заңнаманы бұзу фактілері бойынша тиімді шара көруге елеулі кедергі болып табылады. Қорытындысында, соттардағы шағымдану процестерінің ұзақтығын ескере отырып, талдау нәтижелері көп жағдайларда өзекті болмай қалып жатады. **(13-слайд)**

Бұдан басқа, Реестр нарық субъектілерінің өздері үшін де елеулі әкімшілік кедергі болып табылады, өйткені ол ақпараттық мәлімет беріп тұру мен қатар, тарифтік және бағалық шектеулер қою үшін де пайдаланылады.

Осыған байланысты, Агенттік Үкімет отырысында Үстем немесе монополиялық жағдайға ие нарық субъектілерінің мемлекеттік Реестр жүргізу тәсілдерін қайта қарауды ұсынды.

Бұдан басқа, Мемлекет басшысы 2007 жылы табиғи монополиялар саласын қысқарту бойынша міндеттер қойған болатын. Заңнамалық түрде табиғи монополияларға 48 қызмет түрін қамтитын 13 сала жатады. **(14-слайд)**

Осыған байланысты, Мемлекет басшысының тапсырмасын орындау мақсатында біз табиғи монополиялар субъектілерінің реттеліп көрсетілетін қызметтері (*тауарлары, жұмыстары*) тізбесінен бәсекелестік ортаға жылына кемінде бір қызметтен кезең-кезеңімен шығару жөніндегі ұзақ мерзімді Жол картасын әзірлеуді ұсындық.

Сөз соңында әлемдік практика көрсеткендей, жоғары бәсекеге қабілеттілік пен тұрақты экономикалық өсімді бәсекелестік қатынастарды қолдануды ынталандыратын факторлар айқындайтынын айтқым келеді.

Агенттіктің басты міндеті барлық тауар өндірушілердің нарыққа тең қолжетімділігін қамтамасыз ету және алдағы уақытта да жоғарыда айтылған бағыттар бойынша өз жұмысын жалғастыра беретін болады. Ол үшін Агенттік бірқатар заңнамалық бастамаларды енгізуді жоспарлап отыр.

Назарларыңызға рахмет!